

A T E T T

**KÉTHETENKÉNT
MEGJELENŐ LAP,**

SZERKEZTI:

KASSÁK LAJOS.

4

Budapest, 1915. december 20.

Ára 30 fillér

4

Tartalom:

- Kurucz József: *Levél*
Rozványi Vilmos: *Oltárom füstjében az ember
ragyog (vers)*
Kassák Lajos: *Kis dráma a mai keretek
között (novella)*
Uitz Béla: *Fej (rajz)*
Walt Whitman: *Könnyek (vers) Halasi Andor
fordításában*
Vajda Imre: *Ikária*
Koszoru Ferenc: *Versek*
MŰVÉSZET:
Uitz Béla: *Kiállítások — Napló.*

Előfizetési díj:

- egész évre 8 kor.
félévre 4 kor.
negyedévre 2 kor.

Felelősszerkesztő és kiadó; **KASSÁK LAJOS.**

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest, V. Sziget-utca 16. I. 14.

FESTŐISKOLA

esti aktrajzolással kezdők és haladók részére. Jelentkezés:

CSERMELY JÁNOS műtermében,
V., FALK MIKSA-UTCA 22.

MODERN SZINPAD KABARÉ

Andrássy-út 69. Igazgató: **BÁRDOS ARTÚR** Telefon: 93-16.

Sajtóközlemények

a Modern Szinpad Kabaré harmadik bemutatójáról:

„ . . . Ujjáalakulása óta harmadszor kerestük meg ma este az Andrássy-uti kicsi, de előkelően művészi kabarét s ezuttal még nagyobb mértékben kell adóznunk az elismeréssel és dicsérettel. Érzésünk szerint egészen új fémjelezést kell használnunk, annyira változóban van e miniatűr színház szellemi ötvözete, egyre több és több benne a nemes érc, a maradandó érték, Husz számból álló, tehát dus és változatos műsort formált a kitűnő direktor-rendező **BÁRDOS ARTUR** dr. s a közönség szakadatlan tapsa mutatta, hogy nem fáradozott siker nélkül . . . ”

(BUDAPESTI HIRLAP)

„ . . . Ezt az elvet láttuk érvényesülni a MODERN SZINPAD ma bemutatott új műsorának azon részén, mely az **ÉDES OTTHON** c. **COURTELINE**-bohózatot hozta. Teljesen újnak tetszett. Azzá tette az igazgatónak, dr. **BÁRDOS ARTURNAK** újszerű beállítása és feljogása, aminek bravuros rezonánsa az előadás **RÓZSAHEGYI, FORGÁCS RÓZSI** és **GELLÉRT** ritka művészi hármása révén. Elementáris hatása volt. A többi része mindenképen új, a darabokban különösen gazdag műsornak. . . . ”

(PESTI HIRLAP)

Ajánlható könyvek:

Kassák Lajos:

Életsiratás (novellák) ára 3 korona

Isten baránykái (3 egyfelvonásos) ára 2 K

Éposz Wagner maszkjában (versek) 1.20 K

Raith Tivadar:

Alkonyi Szimfónia (versek) 1.20 kor.

Megrendelhetők kiadóhivatalunk útján (10 fill. portó)

Krausz J. és Társa, könyvnyomda, Bpest, VI., Csengery-u. 86. Tel. 110-17.

Faint, illegible text or markings at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side or a very light stamp.

LEVÉL

Diogenes is ki-ki dugja néha buksi fejét a birodalmas hor-dóból, napért, árnyékvetőkre mordulásért, mi egyébért. Ritkán jut Nagy Sándor fajta nézni való. Meg amúgy is kell a más levegő, amit sunyin a többiek teli tüdejétől néha elszippantsunk, mert keserves ám, higgyék el, egy egész étellel bizonykodni — egy gondolat mellett. Még nekem is, öreg Diogenesnek, kell a mások gondolatának megtisztelése, ezért irom betüktől elszokott, ezeket a sorokat.

Élettel bizonykodás. Abban látom én a különbséget az iro-dalmi beteljesültségek és az új irodalmi lehetőségek között, hogy a beteljesültségek egy-egy étellel, a lehetőségek pedig a nagy Élettel bizonykodnak s bárha szerény véleményem szerint papi-ron csak gondolkodni leheté s legfeljebb a Tettnek utólagos, vagy előzetes (valószínű) geometriáját megrajzolni, mégis jól esik az anyaszó, amit fejük fölé emeltek, mert ez a gyönyörű szó nagyon felelős, nagyon kötelező s annyira döntésre kihívó, hogy az erő-nek legalább a gesztusát, az akaratot, legmagasabbra dobja. Nem mondom, hogy az universum életének lehetőségei a kizárólagos irodalmi lehetőségek, az egyéni életnek is nagyon sok az artizti-kuma, sőt a nagytornáju egyéni élet sokszor elrikkantja az egye-temes megütődés pillanatos gyötrelmeit is; de mindent átfogó szomorúsága nincs s az Élet nem fáj, csak fáj az Életből egy kicsi, a mennyi éppen neki — elég.

Itt eshetik néhány méltó szó az impresszionizmusról, mely-nek nem az önöktől ostorozott felelőtlenség a legnagyobb bűne, hanem a legcsunjabban magyar pajzsszón: „az átélés”. Mindazt, ami semmiség, útmentiség, lélekzetlenség és tehetetlenség volt, ez a szó megmentette. Nincs verekedő okom, hogy idézzek, de annyi kávéházi ötletből lett „átélés” a magyar irodalomban, hogy »átélt« lirát irt, még a gimnázista is. Irásközben egy-egy helyére pattant szó már »élmény« volt s úgy neki büszkültek tőle az »átélés«-eknek, hogy eszmetermésre idő se maradt. Egy pillana-tig sem értvén élni á la maniéra de Paul Verlaine részeg nebulók meredt szemmel mosolyogván úgy bukfenceztek le boron, nőkön — s később, hogy nem birták ki az egy-két nemes lendületűnek lélekzetfojtó tempóját egyéb mottókon, mint »minden problémák megoldói«. Meg sem hallotta vattás fülük ezekben a manierekben a végső, végzetes sikoltást

. . . . túl leplen, ingen.

Megláttuk azt, hogy az sem *minden*, — s hogy a félelmes praktikumu egyéni élet, nem az egyéni életért volt, de:

C'est á cause du Claire de lune
Que j'assume ce masque nocturne
Et de Saturne penchant son urne
Et de ces lunes l'une après l'une

Nem vették észre, hogy az egyéni életnek ez a félelmes kitombolása a maga ezerféleségében az Universális Életnek a lehetőségeit kereste, sőt lehetőségeket keresett az Universális Élet számára. Nem vették észre, hogy ez nem egyéb, mint a mesebeli titokrejtő csarnok zárt ajtaja előtt ezer pompázó színbe és formába öltözés volt a mesehős minden ragaszkodásával a megnyittatáshoz. Bor, nő, tánc és minden egyéb csak véres akaratokban próbálgatott s el is kopott tolvajkulcsok. Sokszor nekirugaszkodott, sokszor kétségbeesett, sok reménybe virágzott ezerszer lehervadt, kiábrándult keresés, a nagy és komplikált összetételű folyamat a talán jó eredményhez: a koncentrált, mindennel gazdagodott emberhez, a művészhez. Meggyorsító a művész virágházi és lombiki köteles, skolás életéhez.

Koncentrált ember!

Ezzel nem szabad tűzilárma megrökönyösödésével magunkat elkiáltani, ezt nem szabad elheurékázni. Nem ez a *punctum saliens*. Minden a művészbbe hullt materiák kisugárzásának legyen úrakarata. A tárgyaknak könnyük csak a művész erejének akaratából lehet, de ha sírnak az Életnek, sirjanak a lendület zenitjén az Életet sirják meg, de ne sirjanak a játszi énért nagygyerek duzzogásával az Élet miatt. A »sunt lacrimae rerum«, ha igazság is, nagyon kicsinyes igazság s nem is úgy igazság. A dolgok (az impressiók) nem sírnak úgy, hogy az én sirásómnak méltó felidézői lehetnének.

Kurucz József

OLTÁROM FÜSTJÉBEN
AZ EMBER RAGYOG

A mumussá emlegetett „énségnek“ s
a bennemi egyéb bohóságnak buká-
sakor barátainnak

Sorsom dühét tajtékká rúgtam.
S ebmarásit, mik szivemen estek
Lásd életoldó szavak lángján
Kitisztult golgotasebeknek!
És könyvekkel is fertelmeskedvén
Nagy magvetők talaja lettem:
Újfel, sziklapart, konkolyos ugar,
De televény is hitben, tettben.

Igy lettem lélek. De jobb lett volna
Maradni Sára hunyt méhének,
Mint lenni új eszmék záporában
Magam is csurgója nagy igéknek;
De kell a bátor, a szentviz hordó,
Ki a templomközépre dőbben,
Mert nagy baja lett ám a sziveknek
Ezer kilencszáz tizenötben!

S ki dalaimat szent pihenőnek
Tartottam a roskadt szivek alá;
A süketek hangfogós fülébe
Bezengem e szivek mai baját,
Úgy, amint jövén friss fürödőre —
A munka, a munka drága mocskát,
Jelet vetvén lelkem vizével,
Tiszta tükrömbe belemossák.

— Minket nem könnylucskos Nióbe-emplők
Takartak el Apol nyila elől,
Sisiphus-köveket görgetők vagyunk:
Bús munkaringyók s hullók legelől;

De nem vagyunk szivárványok s lezuhantak
Gondtalan, teatrumi tapson
S nem azért öljük a Cézár bikáját,
Hogy „panem“-visongó anyánk enni kapjon.

Nem zenebonán és vad tavaszi lármán,
Nem asszonyok karmán csurg el vérünk;
Tarpae magas sziklája vagyunk
S a legszentebbet kell megérnünk:
Grófok s kovácsok csókja szent jelében
Lesz mélységes, igaz, emberszerelem!
S a Jézus-csodák csak játszi mutatványul
Buknak el e gyönyörű jelen. =

Óh, hogy csattog a zsoltár az oszlopok közt?
S vallja igémnek minden hive:
„Ember vagyok, az erők lelke,
Az Élet Szive! Az Élet Szive.“
S künn az uccán sarokra lép
Göggel jár igém minden hive
S rendbe veri az öt világot
Az Élet Szive! Az Élet szive!

Rozványi Vilmos

KIS DRÁMA A MAI KERETEK KÖZÖTT

— Ebben a hónapban már egy fillért sem adhatok — mondta hátra Gundel Theodor, a pupos városi irnok és groteszk kis kezével visszkapott a szobába, hogy egy ügyes rántással maga után húzza az ajtót. De nem sikerült neki.

— Akkor szerezzen magának más lakást — sipitott ki utána egy éles, veszekedős asszonyhang.

— Igen! Elsején majd fölmondhat — feleselt Theodor gógösen s még mondani akart valamit, komisz, bosszantó tirádák gyülemlettek a nyelvére, de ahogy a bérkaszárnya falai, mint valami óriási hanglemezek visszadobták hangja rekedt, szintelen muzsikáját, szinte elrémült tulajdon szavaitól. A lakások ablakai is tárva voltak a reggeli szélnek, az egyik ajtóban egy fiatal anya a napra babusgatta gagyogó kicsinyét s Theodor most ezeket is észrevette. Szégyenkezve elengedte a kilincset. Mint valami riadt, szomorú patkány aprózott végig a kongó, magas folyosón.

Színrel és hanggal volt tele a város. Az utcák végtelen zezugában keveredett a szájas embersűrű. Augusztus volt. Asszonyok ringatóztak a fekete aszfalton, fonyadt özvegyek és hiu pávanyaku dámák s a ruhájuk nehéz, részegítő illatokat szelelt. Nagycsontu pántlikás legények jöttek énekelve. Az ut közepén rozzant bárkafiakkerek kocogtak. Villamosok csöngettek. A falakon óriás plakátbetűk ordították a háborus paragrafusokat. A kirakatokban ragyogtak a drága acélok. Bontott, virágos zászlók verekedtek a széllal s alattuk katonák hömpölyögtek szürke, tömör seregben. Vidámak voltak s még tiszták a vértől és hullaszagtól. A kapuk feneketlen torka öntötte magából a kíváncsi áradatot s a rengeteg kígyó, mint valami csomós, sűrű hinárt húzta maga után a szédülő tömeget. A vasalt talpak most vágták, zuholták a keményhusu talajt. Az ablakok kinyíltak, érett, szagos rózsákat dobáltak rájuk.

És Theodor fájó, dühös sziszegéssel törte maga körül a tarka emberfalat. Ő még soha nem volt ilyen bolond sokadalomban s most szinte halálra gyötörte ez a mérhetetlen zsongás, az erők féktelen tolakodása. Menekülni akart az eleven guzsból, de hiába karmolt, harapott, furakodó kicsiny testét, mint valami felkapott pelyhet keverte magával a végtelen áradás.

Valahol a körut végén maradt ki a tömegeből. Fáradt és elkeseredett volt, mint soha jobban. Gondolatban sötét, gyilkos átkokat küldött a hömpölygő sereg után, de hangot nem adott, csupasz, megnyult álla némán tátogott a ragyogó napban. Egy ideig még állt tétován, sűrűn pillogó szemekkel, mintha álomból ébredne. Aztán letapogatta magáról a port, kihuzogatta zsakettje fénylő, elgyürt szárnyait s megindult a széles, megritkult úton visszafelé.

A szürke gránitkockák rohanva csusztak a lábai alá, a hatalmas üvegablak még éktelenebbül mutogatták előredült alakját, de ő már semmit sem vett észre a körülötte habzó, nyertő világból. Szemei, mintha hirtelen vissza-

fordultak volna a fejébe, csupán a tulajdon vízióit látta. Agyában, mint valami szétzilált panorámában peregtek le a mult kalváriajárásai és a közeljövő fantasztikus látomásai. Látta magát, amint éveken át a szürke, poros akták között gubózott, s hogy jött a háboru, a telhetetlen kavarodás őt is kidobta a megszokott rendből. Hóna alatt az átkos árverési aktákkal betoppant az emberek takargatott életébe s ahol ő egyszer megmutatkozott, ott sirás, könnyörgés, durva, tehetetlen káromkodás maradt utána vissza.

És történt egyszer, hogy Theodor valami szép, fiatal özvegy otthonába tévedt be könnyörtelen papirjaival. Az asszony lengő, fehér ruhában a diványon feküdt s mint egy király beszélt le onnan az ámuló, egyszerre félnk, alázatos emberhez. Pedig nem is az adóról beszélt az özvegy, egészen közömbös dolgokról, a szoba butorairól, az időről, az aranyapról, amely lágy, meleg sugarakkal öntötte el a diványt.

Theodor visszafojtott lélegzettel hallgatott. Mikor arra került a sor, hogy ő is mondjon valamit, előhuzta ócska páksamétáját, s mintha valami rendkívül apró holmit keresne, teljesen belemerült a sok lim-lomba.

— Az adóivet keresem — mondta végre dadogva és ügyetlenül térére teregette a kihalászott lapot.

Az asszony élesen, csengőn kacagott. Bő ruhája még több ráncba esett és a habos, gazdag csipkék közül hivalkodón villant ki a dombos, rózsaszínű melle.

— Kilencvenkét korona — nyöszörögte Theodor. A hangja remegett s maga sem tudta miért, arca majd kicsattant a szégyentől.

Az özvegy hanyatt feküdt, két meztelen karját most unottan a feje alá hajtotta.

— Talán majd máskor lesz szives — mondta. — Ma olyan fáradt vagyok . . . beteg vagyok — és hangosan ásitott.

Theodor megértette.

Kábult fejjel, minden porcikájában halálosan felizgatva ért haza. Furcsa értelmetlen ujság volt előtte ez a nap. Ami csak nagyon ritkán szokott vele megtörténni, a jó öreg gombkötő párna gondolt s az ő gyermekkorára, mikor még egészen apró kölyök ott hevert az anyja ölében s néha az apja is felkelt a rámás műhelyasztaltól, tüvel a kezében odajött hozzájuk, megcsókolta őtet és cuppogva az anyja nevetős, piros száját. Theodor sokáig bibelődött ezzel az emlékkal s csak most eszmélt rá, hogy ő azóta soha, soha nem csinált ilyesmit . . .

Ujból felkereste az özvegyet, de ezen a napon sem kapott pénzt az adóba. Kétszer is kibontotta sárga bőrtáskáját, de az asszony mindig más témába kezdett s ő szó nélkül pakolta vissza profán mesterségét. Még a multkorinál is alázatosabban távozott. Mikor kint volt, hirtelen úgy érezte, mintha a bibliai kertet hagyta volna el, szomorú lett, igazán szomorú, amilyen már régen, nagyon régen nem volt.

Egy hétig tartott ez az állapot; aztán nem tudott tovább ellentállni magának: látni és talán egészen hozzásimulni, ölelni, csókolni kívánta az asszonyt. De már nem mert a követelő ivvel még egyszer beállítani hozzá. Sokáig töprengett, elnyűtt gunyájára és a kifizetetlen szobájára gondolt,

koldus, gyáva fajtája ellen átkozódott, bántotta, csendesítette magát s végre is előkotorta tulajdon aranyait és könyvébe az asszony neve mellé odairta, hogy: fizetett.

Lelkendezve, gyerekes megelégedéssel készült el hazulról. De boldog hangulatába az utolsó pillanatban belevert a háziasszonya józan, követelő nyelve. S Theodor rajongó eszébe makacsul beleragadtak a pörlekedő szavak s a bomlott tömeg zenebonája valósággal elviselhetetlenné nyomorította lázas, beteg idegét. Még mindig az előbbi állapot hatása alatt vergődött s keveredő gondolataiból alig tudta kiválasztani mindenekfeletti célját.

Egy kivasalt vén parasztcseléd nyitott előtte ajtót. De nem eresztette be, gyanakodva kérdezte át a tényérnji résen :

— Mit hozott ?

Theodor pironkodva dadogta :

— Az adóügyben bátorodom a nagyságos asszonyhoz.

A cseléd gúnyosan elnevette magát :

— Hiszen itt nincs is nagysága !

Theodor rimánkodva még közelébb sompolygott :

— Én . . . én már a pénzt is . . .

— De ha nincs itt egy hüvelknyi nagysága se — ripakodott rá a cseléd és orra előtt kegyetlenül becsapta az ajtót. Az üvegen át még ezt mondta :

— Az már elutazott ! Most mi lakunk a helyében.

Theodorral megfordult a világ. Mintha valami súlyos, durva taglóval ütötték volna szíven, majd összeesett a hirtelen fájdalomtól. Szédülő fejfel tántorodott ki a hatalmas kapu alól. Úgy érezte, hogy most egy örökké fájó sebet kapott a mellére, most nyilván az utolsó koldus sem cserélne vele sorsot s ez az érzése annyira intenzív volt, hogy mellére sziszegve takargatta rá zsakettje két fénylő, pecsétes szárnyát.

Az utcákon, amerre ment, bomlott az élet, emberek, állatok lótotlakfutottak körülötte, de az egészről most mit sem vett észre. Az egész világ egy óriási fejnek tűnt előtte, aki néma, cinikus grimasszal csufolja az ő utját. Vállával a füstös, szögletes falakat surolva iparkodott át a tömegben.

Otthonn aztán egyszerre kitört belőle minden fájdalom, keserűség. Mint valami beteg, felizgult gyerek görcsösen az ágyra vetette magát s valósággal üvöltöni szeretett volna kivert tehetetlenségében. Rekedt, panaszló hangon sirva fakadt. Jajongott, amíg teljesen ki nem merült. Aztán kissé megnyugodva könyvet vett elő, olvasni akart, de hiába erősködött semmi értelmét nem találta az egyszerű irásnak. Szédült a feje. A betűk üresen, jelentés nélkül, mint ezer, ezer hangya szaladtak be a szeméibe.

Reggel ruhástól, így a vetetlen ágy tetején ébredt s alig tudta levoncsolni magát a süppedt, megizzadt fészekből.

Hetek multak el anélkül, hogy valami különösebb történet volna vele. Korán kelt és későn feküdt le, de ha néha, néha megpróbálta számot adni magának egész napi dolgáról semmi különös okát nem tudta megtalálni szörnyű fáradtságának. Mintha ólmot öntöttek volna a csontjaiba, még a felekkel való nyers, közönséges szóharcra is képtelen volt. Az agya nem működött, mintha valami égető nehéz masszát hordott volna a koponyájá-

ban, gondolatai bután az egyetlen nap hinárjába ragadtak s csak apró zöld szemei éltek és világítottak bele a világba, mint valami folyton szimatoló vizslák.

Nem gondolt rá, de valahogyan egész öntudatlan testével nem hitt a cseléd szavaiban. Azóta már nagyot fordult körülötte a világ, az ujságok tele voltak a háborus hírekkel, a falakról új plakátok új sorozásokat hirdettek, a kirakatokban egymásra licitáltak a drága fekete rongyok, de ő még mindig csak az ajtó előtti tragikus jelenetet látta maga előtt és lesett, szimatolt az asszony után, mint valami fázós, gazdátlan eb.

S egy napon szembe jött vele az asszony: Nyitott fiakkerben ült az egy idősebb férfi mellett, fehér ruha volt rajta s ahogy kacagva beszélt, karja, mint valami tévelygő szárny lendült a korzózó tömeg felé. Theodor megszedült a váratlan képtől. Ereiben, mintha tüzet fogott volna a vér, idegesen megremegett, a ringó kocsí után akarta vetni magát, de nem tette. Egy futó gyerek vakon beleütődött, hirtelen magára eszmélt. A kocsí már elgurult a szemei elől s ő most a vigyázatlan gyereknek akart rontani, de ügyesen az is kibújt az ütés alól.

— De azért spórkassza van a hátadon papuskám — üvöltötte vissza a kamasz már a sarokról.

Theodor nem szólt utána. Félt az emberek tolakodó kíváncsiságától, dühös vicsorgással fordult be az egyik utcába. Sokáig bolyongott céltalanul. Furcsa, boszuló tervek forrtak az agyában, de órákig egyiket sem tartotta kivihetőnek. Egy drága emberélet leölését latolgatta az eszébe s minden porcikája remegett az előre érzett kielégüléstől . . . Határozott; megfordult az asszony lakása felé vezető utra.

Szinte futva iparkodott, nagyokat botlogott, s az utcák ráérős sétálói csufolódón utánafordultak. Gunyos, csipkelődő megjegyzéseket hallott maga után pattanni, nem törődött velük. A feje szédülten előre kalimpált a rohanásban s összekapott fogai közül ki-kibujtak a hangos gondolatok. Vad, gyilkoló terveket mormolt, mintha imádkozna.

Kissé meglasztotta a járást, már csak egy szűk zsákutca választotta el a céltől. Megállt, hogy kissé kifújja magát, kalapja szoros ráhája alól kibújt a csipős veriték. Elsőbb óvatosan a fejét dugta elő a sarkon s csak aztán bátorkodott ki egészen.

Az utca majdnem üres volt. Alkonyodott. Az üzletek ajtajói csukva voltak, itt-ott már zöldelt a fényes gázzórsa a füstös boltívek alatt. Valahol leckét vettek a jámbor zongorán. Az ut közepén néhány fakardos, papírcsákós utcagyerek játszott, egészen beleveszve a nagyokat szegyenítő mókákba.

Theodor észrevétlenül a szemben levő kapu alá csuszott. Úgy okoskodott, hogy az asszony még nem lehet otthon, kimeredt szemekkel lesett. Sietős, zilált alakok mentek át az utcán ide-oda, valamennyit okosan szemmel kísérte, de ötlet egyik sem vette észre.

Most a lámpagyújtogató fordult ki a sarkon s hosszú póznájával életre támogatta a fekete vasoszlopok lelkét.

Handwritten signature or initials

Az elszánt, csunya emberke izgatottan mozgolódott. Agyát már tapogatta az aggodalmas kétség, már hinni kezdett terve lehetetlenségében, mikor fülébe doboltak a kemény lópaták. A várva várt kocsi gyanutlan, pajkos ringással gurult be a csöndes utcába.

Az asszony magányosan szállt le a kapu előtt. Egy percig még állva maradt, valami kedves, hízkelkedő ígéretet sugott a kísérőjének, aztán belibent a kapun. Ujra csöndes néptelen lett az utca.

Theodor még várt, susogó betűkben számította a perceket, a lassanhaló negyedórákat. Az égen már kibujtak a csillagok. Hűvös őszi este volt. Valahol kilencet ütött az óra s zörögtek lefelé az üzletek redőnyei.

Vigyázva kibujt a lesből, körülfigyelt, lármás boltoslegények hancuroztak az utca torkában; átszökött a célba. A kapu alatt ijedten megtorpant. Kezében üvegkancsóval a vén cseléd botlott ki a lépcsőházból. Elfulva a falhoz lapult. A kövér alak nem vette észre, szuszogva kacszózott ki az utcára. Theodornak, mintha veszett csikó rugdalózott volna a zsakettje alatt, bolondul riadozott a szive s lázas, kigyulladt feje húzta, húzta fel őt a neszfogó lépcsőkön.

Az ajtó csak kilincsre volt téve s ő lábhegyen már bentállt a sötét előszobában. Ismerte a járást, nem töprengett, valami perverz, emberfeletti merés emelte tovább a lábait a puha szőnyegeken. Két szobán ment át. A harmadik ajtónál pillanatra megállt. De hogy semmi különös neszt nem hallott át, vigyázva lenyomta a kilincset.

Ott állt az áldozat háta mögött. Az asszony a bontott asztal előtt ült, a vén cselédet gondolta a belépőben, közömbösen hátrakérdezett:

— Hozott?

Talán még szólni akart valamit, de az egyetlen szó, mint valami mérges kigyó marta meg a háta mögött tétovázó embert s az most örült, vinnyogó éhséggel vetette rá magát a fehér, mezitelen nyakra. Csontos ujjai, mint valami óriási karmok görcsösödtek rá a puha husra, de nem tartották soká. A renyhe test merőben előre bukott a hirtelen lökéstől s akaratlanul is messzire átvette magán a támadót. Az asszony riadtan föltápászkodott, teljes erejével védekezni akart, de abban a pillanatban már a másik is talpon volt s mint valami undok, vérszomjas majom ugrott vissza a megkívánt husra.

Kis ideig még állt a harc, az asszony is kegyetlenül dolgozott; aztán egész fojtó, lerázhatatlan terhével elvágódott.

Irtó, süket csöndesség volt a szobában.

Theodor kikuszott a halott, mozdulatlan test alól, a ruhája gyűrött, az arca véresre karmolászott volt, de semmi fáradságot nem érzett. S ahogy így a szabad, tehetetlen zsákmányt maga előtt látta, vágya jött rá megcsókolni, egész eddigi páratlan életét neki adni és lehajolt hozzá, csókolta, telhetetlen mohósággal szinte magába ette az utolsó melegét.

Könnyű, elégedett érzéssel osont ki az ajtón.

Senki házbelivel nem találkozott.

Szokatlanul hangos és népes volt körülötte az éjjel. Mintha valami irgalmatlan ököl az egész várost fejbe verte volna, ijedt nyöszörgő embe-

rekkel találkozott, lobogó, ünnepi gyertyák égtek az ablakokban s nehéz, fullasztó szagokkal volt tele a levegő.

A járda szélén fázós, összebujt csoportok tanakodtak, a kocsin zörgő fiakkerek poroszkáltak, röplőgépek berregett valahol a magas csillagok alatt.

Most hosszú, mély túlkölés nyelte el az általános zsongást. Mint valami szelid, vándorló csorda, végtelen szürke autósor bukkant elő az utca végén. Az emberek fájdalmasan felszisszentek s mintha valamennyiök szívére taposnának rá a lassu, vöröskeresztes kocsik, bámész szemeikből kibuggyantak az őszinte könnyek.

„Sebesültek“ gondolta Theodor s valami kergető csalódással tipegett el a szorongó tömegből. Sebes, összemart ajka gúnyosan lebiggyedt, semmi közösséget nem érzett velük a mindenki fájdalmában.

Othonn nyugodtan megvacsorázott; bezárta az ajtót a csúnya éjjeli bogarak elől s aztán, amit már rég nem tett meg, könyvet vett elő a szekrény tetejéről.

A diványon elnyúlva a szentek életéből olvasott halk, ájtatos mormolással. Talán már éjfél is elmúlt. S egész valójában könnyűnek és elégedettnek érezte magát, mintha ujjá született volna ezen az estén.

Kassák Lajos

Könnyek

(Walt Whitman)

Könny! könny! könny!
Az éjben, a magányban könny,
A fehér parton csöppen, csöppen s beissza a homok,
Könny, egy csillag sem ég, minden sötét és vigasztalan,
Könnyek esnek egy eltakart fej szeméből;
Ó ki az a szellem? az az alak a sötétben, az a könnyező?
Micsoda alaktalan gomoly az? összegörnyedt és ott kúszik
a porban.

Áradó könny, zokogó könny, keserv, mely vad sirással
fojtogat;

Ó vihar, megtestesedés, mely szállsz és sodró léptekkel
rohansz végig a parton!

Ó vad és isszonyu éji vihar, szélvész — Ó te lélekzet-
állító és kétségbeesett!

Ó árnyék, mely nappal oly szelid és diszes vagy, nyu-
godt tekintetű és szabályos léptű,

Hogy eltéped magad, mikor így száguldasz éjszaka, vakon
— Ó akkor fölárad ez az óceán.

A könny! könny! könny!

HALASI ANDOR

IKÁRIA

A SZOCIALISTA NEVELÉS

A francia forradalom után Cabet még képes volt hinni a jövő országában. Az „emberi jogok” és az „emberi szabadság” teljes csődje nem zavarták meg tervezgetéseit, amelyek a Voyage en Icarie“-ban öltönek testet. De a forradalmi tömegmozgalom ugylátszik nem örölt fel minden cselekvési energiát, mert akadtak ábrándozók, akik Cabet-val el akarták hagyni az újra-éledt régi franciaországot, és új életet kezdeni Ikarusz honában, a nap és a szabad föld országában.

Világos, hogy a jelenkor marxista gondolkodói, a tömeg energiák megnyilvánulásának ezt a formáját nemcsak, hogy nem tartják célravezetőnek, de nem is ismerik. Az „utópia” szóval diszkreditálta a „tudományos szocializmus” mindazokat az elméleteket és törekvéseket, amelyek a szigoruan megszabott párt-programm keretein tulmennek. Marx és Engels értelmezése erősen elüt a jelenkori szocialista gondolkodók felfogásától. Nem kiáltanak vétót a falanszterek és egyéb társadalomjavító és nemesítő intézmények tervezgetőinek, csak egyszerűen kizárják őket az új, a tudományos szocializmus történetéből. De ez nem jelenti azt, hogy lándzsát törnek a tudománytalan szocializmus mellett, amely csak politikai reformok révén akarja keresztülvinni a társadalmi rend legszédületesebb megváltoztatását. Ők érezték elméletüknek a hiányosságát e téren, de a termelés és haladás akkori gyors tempójából nem tudták a szocialista társadalmi szervezet képét kialakítani, — ezt nemcsak mint tudományos örökséget, hanem mint legfőbb kötelességet hagyták az utókorra. Követőik szemében azonban az ő hagyományuk tabu, legalább is olyan értelemben, hogy azt lerombolni ugyan szabad, de tovább fejleszteni és a csak homályos, alig érintett következtetéseket vég-sőkig levezetni — nem. Így a szocialista nevelés rendszere nélkülözvén az élénk és fejlesztő bírálatot, nem bontakozhatott ki, mint átalakító erő. A szocialista nevelés alatt hangsúlyoznunk kell, nem magát a tanítást, agynevelést, szóval a felvilágosítás problémáját értjük. Ez tulajdonképen a jövőnek fókusza és archimedesi pontja, mert magával a szocialista emberrel foglalkozik és az ő boldogság mérlegé ek javítása a szocializmus végcélja. Vajjon melyek azok az erők, amik ezt a szocialista embert a Cabet féle tervek és a „nemzeti műhelyek” szolgálatába tudták állítani és azok a nevelő hatások, amelyek képessé tették őket hasonló cselekedetekre? Ha ezt a kérdést így szövegezzük meg, akkor

tudjuk csak megállapítani, hogy a szocializmus gyökere milyen messzire nyulik. Nem megyünk vissza, mint azt sok buzgó kutató megteszi: Platóig. Mi a szociális eszmék és tanok fejlődéstörténetében a francia forradalmat ismerjük el, mint elválasztó és elkülönítő vonalat. Minden ami előtte történik, tehát épügy Plató állama, mint Morelly „uszó szigete“ társadalomrendszer vagy társadalombírálat, de sohasem a kettőnek szintézise: a meglevő kereteken kívül egy új társadalmi alakulat és szociális csoportosulás elképzelése. Sohasem foglaloznak magával az emberrel, bajaival és vágyaival, kezdetlegességeit megváltoztatni és emelkedettségeit átszellemíteni nem akarják, szkeptikusak vele szemben — vagy a teremtés koronájának nevezik. Játékukban csak egyszerű bábu, akit mint mozdulatlan és állandó tényezőt rendszerükbe helyeznek. Morelly uszó szigete még elsüllyed, de Rousseau már nem légüres térben tervez, hanem husból és vérből farag, neveli és átalakítja „Emile“-t, fejlődési elveivel és dinamikus világnézetével többet ad maximáknál és olcsó tapasztalati tudásnál. De úgy veszi észre, hogy a forradalmi embertípus nem ura az eseményeknek csak szolgája ezeknek, a forradalom lendülete megállítja az agyak lendülését és az erjedést előidéző általános eszméktől különböző cselekedeteket vált ki belőlük. Így a saját emberképletét is árnyképnek látja, mert bár a régi eszmények megdőlnék, az erény előtte nem tudomány, az erkölcs relativum és a polgári társadalomnál magasabb rendszerben él a barlanglakó és a természetben élő troglodyta, — nem akarja, hogy az átalakulni vágyók eljöjjenek Montmorencyba.

A nevelés problémáját most már nem tévesztik el szem elől. A nevelés: a munka, a jövő, az új ember, az élet és így a szocializmus. Minden utána következő rendszer az emberekkel akar kísérletezni, legyen az Owen-é, Fourier-é vagy Saint Simon-é. Őket hozza össze képtelen, elkényszeredett csoportosulásokba vagy viszi őket az itthoni csalódások után, új területek és érintetlen földek felé. Ezek az „utopisták“ még mind hisznek az emberekben, jóságukban és teremtő erejükben, vallásuk és evangéliumuk az ő boldogulásukban való remény és kísérleti embereik hisznek magukban.

A „tudományos szocializmus“ feladata volt ezt a hitet kinevelni az emberekből. Marx és Engels lendülete, mind csak édesség, hogy a rettenetes valót, a világregdet megértők elviselni tudják. Az embert durva rántással a világregd centrumából kidobja és megismeréselmélete abból áll, hogy megmutatja szerepének csekélységét és feladatának hiábavalóságát. A tudományos szocializmus feltétlen megismerést és élettudományt ad, de nem pótolja a vallást és elveszi a hitet. De a hibátlan társadalmi szervezet képzete, nem az az erő, amely az anyagi, a magát atomnak érző embert, a szocialista tervek hordozójává átváltoztatni tudná. Így

fordított falanszterré változik a materialista szociálizmus, mert van tökéletes társadalmi szervezete, tökéletlen, nagyképű, stupid, közhelyekből és schlagwortokból táplálkozó szocialista szakszervezeti alanyokkal, mint a szocialista társadalom nagyszerű boldogság perspektívájának és ökonomiai harmoniájának részese-dőivel. A szocialista nevelés tehát annyiban tért le az egyenes utról, amennyiben minden multtól való szabadulásában a történeti fejlődést és a fejlődéstani beolvasztást nélkülözhetőnek vélte. Szüksége van Marx szélsőséges materializmusára az anyagi élet megalkotásánál, de alkotó részévé kell tenni a francia forradalom élanját, hitét és szerelmét az ember és az emberiség iránt a szocialista ember célkitűzésének és szellemi világának megalapozásánál. — — — — —

Ezek a lehetőségek és jótékony változások nem holnapra, hanem a világrend élettartamára szólnak. A háború mint társadalmi jelenség és mint visszatartó erő: epizód, tehát ezek a fejtegetések époly joggal elmondhatók most, amikor a nemzetek, mint amikor csak a világnézetek harca folyik. Sőt talán még aláhúzzák az ezekből következő tételt, hogy demokrácia és szociálizmus nemzeti alapon nem képzelhető és a közel jövő legégetőbb kérdése a nemzetköziség. De egyuttal közelebb hozza hozzánk azt az állapotot, mikor a bennünket környező visszaesés idejében Ikariába menekülünk, mindaddig amig omnia est mensura rerum homo, az ember nem lesz a dolgok mértékévé.

Vajda Imre

Ma találkoztam először a szeretőmmel,
 a kőbörtönök közt, a csupasz, meztelen utcán:
 Pesten, a dadogás városában, a nagy dunaparti erdőn —
 és villant a szeme — és vágott a szemem —
 ő drága borát öntötte a szívemre a perc.

Most, a kőbörtönök közt dobbant rám az élet
 a komédiák és lárvák dohos pódiumán,
 minden cifra és sallangos cafatjával
 meredt ránk a sok rendező szűrő szeme:
 Lendül-e a vér imája a csonka aszkéta tornyok alján,
 a papirtörvények hét pecsétetes parancsa ellenére
 Lesz-e aki bírja, van-e hozzá mersze.
 Rongyos külömb atom, ki akarni akarja?!

Te drága dac, ki kidobtad az elpirult arcára a mosolyt
 és ragyogtattad a tilalom arcok mozgása ellenére
 a szidalmak és vágyak torz vigyora özönében —
 ő drága akarát ki ujjongó lepteimet bevárta.
 Szent magadra lázadás te,
 Ki indulni mertél a meddők szörnyű kaoszában
 a tragédiás úton, a daloló jövő elébe,
 ő imádságos számmal csókolom a szádat!

És mentem az ősi gránit zengő teste fölött
 a szeretőm oldalán, a kavargó babylonban
 és énekeltem gyuló szemek felcsapó tüzét,
 a piros és forró szájak csókszomjas lázát,
 ki ellopja a körmös kufárok rab asszonyait,
 a lányok szüzességét a virulás helyébe,
 az aggszüzek szomorú bűnét és a világnak

arcába rugja a léleknyomort az éhes utcasarkon!
 Ő ujjongón daloltam a szívemnek harcát.
 A szívemnek, ó ember, a te szivednek harcát,
 az életnek, életes, igazabb, szebb arcát,
 megfogant éjszakák csudáját daloltam a vigyorgó kainoknak,
 és tömlőcöm durva örének: az Idő halálos mosolyának
 minden ember titkát teritettem minden időben
 szüz meztelenre kacagva elébe.

Koszoru Ferenc

Valahonnan az ígéret földjéről egyszer
 jönnek emberek.

Az arcuk nyugodt lesz, kemény, márványos,
 és biztos léptekkel,
 hideg tekintettel
 taposnak át a tunya, fáradt, álmos,
 döglő tömeg felett.

Valahonnan az ígéret földjéről egyszer
 megindul a halál.

És jajgatás lesz, vad, ijedt zajongás
 és kitépett szivek,
 keshedt, beteg szivek
 ganaja gyül: s a zsiros földcsordás
 majd jütyölve temet.

Valahonnan az ígéret földjéről egyszer
 megindul a delej.

Hidegség lesz, az agyak muzsikája
 fényrengéssel dalol
 és a lelkek alól
 kicsuklik a bárgyu merevség ágya: —
 nem lesz egymásmegett.

Koszoru Ferenc

A FIATALOK KÉT TÁRLATON
(Téli tárlat. Nemzeti Szalon.)

Nem, mintha fontos volna, de feltétlen rá kell térnem a mi műkritikusainkra. Az összes lapokban azt állítják, hogy semmi nyoma a mostani nagy időknek a téli tárlatokon. Nem tudom, mit értenek nagy idők hatásai alatt? Szerintem sokkal nagyobb idők jártak a pikturára a háború előtt, mint a háború alatt, hol jelenleg „Schlachte-Bielderet” pingálnak. A piktura csatáit nem a harctereken vivják. A háború csak annyiban lehet fontos a pikturára, amennyiben az egyéneket komolyabbá, szomorúbbá, tehát mélyebbé és emberibbé teszi.

A két kiállítás, mint rendszeren, most is gyöngé. Pár ember menti csak a sok, piacra dobott vásznat.

Hende: (T. t.) komoly értéket keres a XIV. századból. — *Tatz*: (T. t.) fess — és ne gondolkozz. — *Báró Hatvany*: (T. t.) intelligens ember pikturája. — *Perlrott Csabától*: (T. t.) erősebb piktura kell. — *Pongrác*: Salóméja egyiptomi hatás alatt készült compositio, anyagszerű. A fej profilja kiesik az egész stilmából. — *Gelles*: (N. Sz.) Meunier hatása alatt készült naturalisztikus férfi fej. — *Diener*: (N. Sz.) önarcképe: akarások.

Cigány: (T. t.) aktja monumentális meglátás és piktura. Szinben hamis, de így összhang. Fehér drapéria, háttér, talaj több festői tartalommal bir, (expressionismus) mint az akt. Compositiója bezárt, logikusan ritmikus. Pikturája kötött. Nem tud választani a klasszikusok önarckép (N. sz.) akt (T. t.) koponyás csendélet (T. t.) és a modernek közt: (N. Sz.) alma csendélete. Cigánytól harciasabb képeket vártam. Ha a mostani nyugodt értékeit fel tudja a küzdelemre lendíteni, értékes emberünk lesz. Az akt (T. t.) azt a hatást kelti, mintha nem e térbe készült volna.

Kmetty: Csendélet-portraitja: (T. t.) lehiggadt piktura. Compositióban, színben, expressióban, ritmusban logikus. De a kép egésze mégis széteső. Külömbb kvalitásu a csendélet, mint a fej. A fej klasszikus, a csendélet kubisztikus. Szintén bánt, hogy nem harcos ember.

Rudnay: (T. t.) szomorú, komoly ember. Pikturája érzésen alapul. Baj, hogy annyira Goya hatás alatt áll —

kevés Rembrandtos formákkal. Szin-érzéke gyenge — de azért egy akkord a képe. Elgondolása és pikturája monumentális. Compositiója egy tömb, bezárt ritmussal. Expressionistikus értéke csak részben van (ég), kubisztikus és futuisztikus értékei nincsenek.

Dobrovits: (T. t.) aktja, a klasszikusokon épült. (Tintoretto-Michelangelo) Az összhang szétesik. Fej — törzs — lábak mind más-más érték. A törzs a maga nemében szép. Ott maradt meg a legtöbb kubisztikus értéke s így a legtartalmasabb. A fej: klasszikus, bal láb: impresszionisztikus. Szinben hamis. Complementary értékeken épült és állandóan összeveszti színben az aktot a fehér draperiával. A képből a művész temperamentuma is hiányzik. Dobrovicstól több kell.

Mi ezen a szűk helyen a fiatalok mellett, vagyis csak azok mellett álltunk meg, akiktől önmaguk megtagadása nélkül még sok hiba levételét és erős, tudatos előrelendülést várhatunk. De sajnos ma még egy sincs köztük, aki a képeit egy nagy szerves művészi értékévé tudná építeni. Olyan egészsé, amelyben minden érték, még a legtávolabbi is szoros összefüggésben van az egészszel. Munkájukból hiányzik az alkotó, az alkotás és az élet vérbő harmóniája. Több, több vért.

Uitz Béla.

NAPLÓ

Budapest anarchistái. Ez alatt a nem épen szerény cím alatt egy hetet-havat összehordó cikk jelent meg a „Magyar Figyelő” december 1. számában. A pár oldalnyi írás minden komolyabb tartalom híján, avas kávéházi romantika s Tisza István méltóságos revüjében is nyilván csak a szerző hasonló konkluziói tették közölhetővé: »Látni való, hogy az egészséges magyar föld hogyan veti ki magából azoknak az eszméknek a magjait, amelyek teljes kibontakozásuk után kártevő gyümölcsöt teremhetnek«. A M. F. tendenciáját ismerjük, de milyen magasabb célok vezérelhették a cikk megírásánál a szerzőt, Gallovich Károlyt? Vagy talán a M. F. csakugyan fizet akkora pénzeket, hogy már a jobb sorsra rendelt embereknek is érdemes hasalni bele hasonló riportcskákat?